

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA 2 (P2)

HLAKOLA/TLHAKUBELE 2011

MATSHWAO: 80

NAKO: dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 20.

DITAELO HO MOHLAHLUWA

1. Bala dintlha tse hlahellang leqepheng lena ka tlhoko PELE o qala ho araba dipotso.
2. Se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele karolo e hlahisang dikahare tsa pampiri leqepheng le latelang, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona. Ka mora hoba o etse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO tse THARO, e leng:

KAROLO YA A: Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B: Padi/Nobele	(25)
KAROLO YA C: Tshwantshiso/Terama	(25)
4. Badisisa ditaelo TSOHLE tse hlahiswang qalong ya karolo e nngwe le e nngwe ka tlhoko.
5. O lokela ho araba dipotso tse HLANO kaofela:
  - Tse THARO (3) KAROLONG YA A
  - E le NNGWE (1) KAROLONG YA B
  - E le NNGWE (1) KAROLONG YA C
6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo feela ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.
7. Qala karolo e NNGWE le e NNGWE leqepheng le letjha, mme o sehe mola qetellong ya karolo ka nngwe.ss
8. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:
  - Metsotso e 40 KAROLONG YA A
  - Metsotso e 55 KAROLONG YA B
  - Metsotso e 55 KAROLONG YA C
9. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlahisitsweng leqepheng lena di tla thusa mohlalobuwa ho kgetha dipotso tseo a ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore a bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO		
<i>Dithothokiso tseo mohlalobuwa a ithutileng tsona: Araba dipotso tse PEDI feela ho tsena.</i>		
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO
1. Peo ena	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	10
KAPA		
2. O llelang	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10
KAPA		
3. Moruti	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10
KAPA		
4. Selemo sa 1976	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10
MMOHO LE		
<i>Thothokiso eo mohlalobuwa a sa ithutang yona: Araba potso e le NNGWE ho tse pedi tsena.</i>		
5. Boshodu	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	10
KAPA		
6. Kgutlela hae	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10
KAROLO YA B: PADI/NOBELE		
<i>Araba potso e le NNGWE feela bukeng eo o ithutileng yona.</i>		
7. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25
KAPA		
8. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25
KAPA		
9. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25
KAPA		
10. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25
KAPA		
11. <i>Mme</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25
KAPA		
12. <i>Mme</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA		
<i>Araba potso e le NNGWE feela bukeng eo o ithutileng yona.</i>		
13. <i>Seyalemoya</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25
KAPA		
14. <i>Seyalemoya</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25
KAPA		
15. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25
KAPA		
16. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25

LENANENETEFATSO

Sebedisa lenanenetefatso lena ho nnetefatsa hore na e fela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO YA	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A: DITHOTHOKISO (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane (<i>tseo o ithutileng tsona</i>))	1 – 4	2	
A: DITHOTHOKISO (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane (<i>tseo a sa ithutang tsona</i>))	5 – 6	1	
B: PADI/NOBELE (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane)	7 – 12	1	
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane)	13 – 16	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA TLHOKO: O tshwanetse hore o be o arabile potso e le NNGWE KAROLONG YA B le potso e le NNGWE KAROLONG YA C tseo e leng mofuta wa potso e telele (ya moqoqo) le mofuta wa dipotso tse kgutshwane dikarolong tse.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso tse TSHELETSENG (POTSO YA 1 – 6). Araba dipotso tse THARO feela karolong ena.

ELA TLHOKO:

Kgetha mme o arabe dipotso tse PEDI feela dithothokisong tseo o ithutileng tsona selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4); e be o tswela pele ho kgetha le ho araba potso e le NNGWE feela dithothokisong tseo o sa ithutang tsona (POTSO YA 5 le POTSO YA 6).

POTSO YA 1

Bala qotso ena ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang.

PEO ENA – PM Ramathe

- 1 Ka mehla le matsatsi o a tsetsela,
- 2 O tsetselela kgotso o kopa tokoloho,
- 3 O kopa nyene le bosiu,
- 4 O qela ka qenehelo le ka kgauhelo.
- 5 O lla ka mehla ka leeme,
- 6 O re leeme le a busa kgotso le tokoloho ha diyo,
- 7 O bua ka leeme betsa sa babusi,
- 8 O re leeme ke tlhaka phatleng tsa marena.
- 9 Ka mehla o ngongoreha ka kगतello,
- 10 O re ba kojwana di mahetleng ba tujwa,
- 11 Ba tlatlapuwa ho tsa bona ditokelo,
- 12 Empa o lebala hore peo ena e jetswe ke wena.
- 13 Kajeno o kgwanatshwana,
- 14 O ja le bona baokamedi,
- 15 Meno o bososela ka a masweu matshwana,
- 16 O keketeha le ho hlahisa le lengwana.
- 17 Kajeno o thuube ha e na tsatsa,
- 18 O hloka tao o hloka bodulo,
- 19 O lebetse lefa o nyahladitse lefatshe,
- 20 E, hoba moahamoriti ha a o dule ...

Hlalosa makgabane/bonono/dihlomo/dibetsa/bokgabo ba bothothokisi boo sethothokisi se bo sebedisitseng thothokisong ena mme o be o totobatse bohlokwa ba makgabane ao. Karabo ya hao e be mantswe a 250 – 300.

[10]**KAPA**

POTSO YA 2

Bala qotso ena ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang.

O LLELANG – T Leballo

- 1 O llelang athe o jetse peo?
 2 Wa iketsa motjha o tshaba boqheku,
 3 Wa re ho tsofala le ratang,
 4 Moteno ke kgutlela diqepetsana,
 5 Dirope ka ntle lepheshepheshe,
 6 Menepe e ka ya kamele ya leqheku,
 7 Bashanyana ka morao letetekgu,
 8 O llelang?
- 9 O llelang athe ha o a botsa?
 10 Ha o a botsa ka bophelo le tsa bona,
 11 Ha o a botsa ka lefatshe le tsa lona,
 12 Ka menate le maima a lona,
 13 Ka menate le mahlomola a lona,
 14 Ka meepa le methinya ya lona,
 15 O llelang?
- 16 O llelang athe o tsebile?
 17 Hore lena lefatshe ke mabidikane,
 18 Hore matsoho a lemeletsa mmetso,
 19 Hore e sa itshelleng e bola kila,
 20 Kajeno o llela tshiu tse ileng,
 21 O mokopakopa mokotla o mahlo,
 22 O llelang?

- 2.1 Thothokiso ena ke ya mofuta ofe? (2)
- 2.2. Qoholla mantswe a re hlahisetsang lehlaso qotsong ena? (1)
- 2.3 Hlalosa hore ho bolelwang moleng wa 7 ha ho thwe '*Bashanyana ka morao ke letetekgu*'. (2)
- 2.4 Molathothokisong wa 12 le wa 13 ke sebetsa sefe sa bothothokisi seo re se fumanang moo? (2)
- 2.5 Ke lentswe lefe le re hlahisetsang tlhelo molathothokisong wa 20? (1)
- 2.6 Ho ya ka kutlwisiso ya hao, o ka re sepheo sa sethothokisi ke sefe ka thothokiso ee? (2)

[10]**KAPA**

POTSO YA 3

Bala qotso ena ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang.

MORUTI – J Rathebe

- 1 Ngwana mme mamela ka kutlwisiso,
 2 Moruti ke tsela feela,
 3 Latela eo tsela thakamphato,
 4 Tlohella ho boledisa kereke.
- 5 Eitse ke le kerekeng ka utlwa moruti ka thero,
 6 A itshetlehile ho makgolwa,
 7 Ona a ho balehela metseng e meng,
 8 Ka hopola ka tsa ka ka hlora.
- 9 Teng ha moruti a kgaruma ka botahwa,
 10 Batho ba a hwerehana ba swahlamane,
 11 Rona re hle re wele pooneng
 12 Hoba re nku tse lekgweggwe.
- 13 Hela! Moruti tlohella ya mafutsana teke,
 14 Ditebelong eja se jewang ke batho,
 15 Se phele ka boikgohomoso boikgantshi,
 16 Rata tse fatshe o tla phahamiswa.

- 3.1 Temanathothokisong ya 1, sethohokisi se sebedisitse lebitsomamarane 'thakamphato'. Bohlokwa ba lebitsomamarane lee ke bofe thothokisong? (2)
- 3.2 Tshwantshiso e fumanwa molathothokisong ofe temanathothokisong ya pele? (1)
- 3.3 Moleng wa 13 sethohokisi se sebedisitse lekgotsi. Bohlokwa ba lekgotsi lee ke bofe molathothokisong oo? (2)
- 3.4 Moleng wa 15 sethohokisi se sebedisitse phetapheto ya moelelo. Qoholla mantswe a re bopelang phetapheto eo. (1)
- 3.5 Hlalosa se bolelwang ke molathothokiso wa 12 'Hoba re nku tse lekgweggwe'. (2)
- 3.6 Ke mofuta ofe wa karaburetso o fumanwang temanathothokisong ya 3 molathothokisong wa 10? (2)

[10]**KAPA**

POTSO YA 4

Bala qotso ena ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang.

SELEMO SA 1976 – T Leballo

- 1 Thunya tsa thwathwaretsa ka Soweto,
2 Mosi wa foqoha hara mpa ya motsheare,
3 Lehodimo la fifala la apara botsho,
4 Fatshe la reketla la thothomela.
- 5 Langa le Gugulethu ha utlwahala seboko,
6 Mdantsane le Tinakga tjhaba sa hloka boroko,
7 Mangaung le Mafikeng batho ba matha patlaka,
8 Thekong dikanono tsa lla lethwathwarathwara.
- 9 Monna a koma ka dialla, a hlomola,
10 A meketsa sa mobabi a haula,
11 A rapela sa kgutsanakgudu a kupulla mabitla,
12 Tsatsi la lefu a le bona le fihla.
- 13 Bonang mapatlelong thoto ke tseo,
14 Bonang mapatlelong topo tsa batho ho hlomola,
15 Batswetse ba phoka dikulo ka matsoho,
16 Madi a masea a ba qhapaletsa difahleho.
- 17 Keledi tsa rotha ka hloka kgotso,
18 Ka hloka setsheho pakakgotso,
19 Lerato la timela pelong ya me,
20 Kajeno ba timetse baratuwa ba me.

- 4.1 Bolela mofuta wa karaburetso e fumanwang temanathothokisong ya 2. (2)
- 4.2 Qoholla molathothokiso moo ho sebedisitsweng tshwantshanyo/papiso thothokisong ena. (1)
- 4.3 4.3.1 Qoholla lebitsomamarane le fumanwang molathothokisong wa 18. (1)
- 4.3.2 Fana ka bohlokwa ba tshebediso ya lebitsomamarane leo. (2)
- 4.4 Ka mantswe a hao, hlalosa se bolelwang molathothokisong wa 11. (2)
- 4.5 Qoholla mantswe a mabedi temanathothokisong ya 1 a bontshang tlohelo. (2)
- [10]**

KAPA

ELA TLHOKO:

Kgetha mme o arabe POTSO YA 5 kapa POTSO YA 6. O se arabe dipotso tsena ka bobedi.

POTSO YA 5

Bala thothokiso ena ka tlhoko, e be o araba potso e latelang.

BOSHODU – PM Ramathe

- 1 Boshodu ba ntena ba nteka,
- 2 Ba nteleka ba ntahla,
- 3 Boshodu ba nkgapa ba mphahla,
- 4 Boshodu ba lerato maikutlong a ka,
- 5 Ka utlwa ka pelo nama ya paka,
- 6 Ke kgala sa Adama le Eva mafahla,
- 7 Boshodu ba mafufa ho fahla,
- 8 Ba fahla ntjHEME bophoqo a baka,

- 9 Ka utswa ka fetoha sesomo,
- 10 Ka fetella ka ba mothemelle,
- 11 Boshodu ba ka ba ba mmooko feela,
- 12 Ba pheulwa ke moya e se lesiba selemo,
- 13 Ka sala ke itlhophere ke sa lle,
- 14 Ke sa lle ka boshodu fela sa ditjaka mofela.

Hlalosa makgabane/bonono/dihlomo/dibetsa/bokgabo ba bothothokisi boo sethothokisi se bo sebedisitseng thothokisong ena mme o be o totobatse bohlokwa ba makgabane ao. Karabo ya hao e be mantswe a 250 – 300.

[10]**KAPA**

POTSO YA 6

Araba POTSO YA 6 haeba o sa ka wa araba POTSO YA 5 e ka hodimo.

Bala qotso ena ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang.

KGUTLELA HAE – PM Ramathe

- 1 Kgutla hle, kgutla ngwana monna,
- 2 Boela hae o lebale tsa maoba diqabang,
- 3 Boela hae o tlohele tsa kgale ditshotleho,
- 4 Kgutla o kgutlele Kanana fatsheng la dinotshi.

- 5 Hopola baena morao ho sotleha,
- 6 Ba hlorile ba hopotse moholo,
- 7 Hopola lerato la batswadi sebele,
- 8 Hopola tswelle le nyantshitseng ho opa.

- 9 Tsa tshotlo di hate o di bipe,
- 10 Ha se tsa hao feela,
- 11 Ke kobo anela lefatshe bophara,
- 12 Ditshokelo tsa moya, pelo le mmele.

- 13 Lebala mehwabadi metopa,
- 14 Lebala menyepetsi ho rotha,
- 15 Tlohela ho hlwephetsa mamina,
- 16 Ditshokelo ha se tsa hao o le mong.

- 17 Sello sa hao ho hlomola,
- 18 Sa sisinya maikutlo sa thonkga maqeba,
- 19 E, o lla a tsetselela nnete,
- 20 Hoba nnete ke mohalakane.

- 6.1 Neeletsano re e fumana mantsweng afe temanathothokisong ya 1? (1)
- 6.2 Ke sebetsa sefe sa bothothokisi se fumanwang molathothokisong wa pele? (2)
- 6.3 Tshebediso ya mantswa 'mehwabadi' le 'metopa' molathothokisong wa 13 e re hlalisesa mofuta ofe wa phetapheto? (2)
- 6.4 Ke sekapuo sefe se fumanwang molathothokisong wa 20? (2)
- 6.5 Ka mantswa a hao hlalosa hore sethothokisi se bolelang ka molathothokiso ona 'Tsa tshotlo di hate o di bipe' temanathothokisong ya 3. (2)
- 6.6 Temanathothokisong ya pele qoholla molathothokiso oo ho wona ho fumanwang tlohelo. (1)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI/NOBELE

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso e le nngwe FEELA, ya mofuta wa **potso e telele** (ya moqoqo) kapa ya **dipotso tse kgutshwanyane**. Ha o kgetha ho araba mofuta wa potso e telele (ya moqoqo) KAROLONG YA B, o tlameha ho kgetha mofuta wa dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Ebang o sa etse kgetho e jwalo, o araba mofuta wa **dipotso tse kgutshwane** KAROLONG YA B, teng jwale o tlameha ho araba mofuta wa **potso e telele** (ya moqoqo) KAROLONG YA C. Sena se bolela hore qetellong ya ditaba o tlameha ho araba potso e le NNGWE ya **mofuta wa potso e telele** (ya moqoqo) le potso e le NNGWE ya mofuta wa **dipotso tse kgutshwane**.

POTSO YA 7: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla

Bangodi ba sebedisa ditsela tse fapaneng ho bopa le ho aha baphetwa. Tse ding tsa ditsela tsena ke thehello (theho ya mabitso) le diketso tsa baphetwa. Ngola mme o hlalose kamoo mongodi a sebedisang **thehello** le **diketso** tsa Tsietsi kateng ho bopa le ho ntshetsa pele pale pading ena. Moqoqo wa hao o be bolelele ba mantswe a ka bang 400 – 450.

[25]**KAPA**

POTSO YA 8: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla

Bala qotso ena e latelang e be o araba dipotso tse theilweng hodima buka/padi yohle.

Mosadimoholo a kgutsa, a tadima Tsietsi. A eellwa hore ha ho potang, ditaba di teng, ditaba di kgolo. A kgutsa motsotswana, yaba o ntse a itsubela kwae ya hae, a ntse a tadimme Tsietsi.

'Ba ntse ba phela jwang lapeng?' ho botsa mosadimoholo hoba Tsietsi a kgutle fensetereng. 'Na o ntse o setse o le mong?'

'Ha ke a sala ke le mong,' ke Tsietsi eo ha a boela a dula pela mosadimoholo. 'Mmadibakiso o teng kajeno,' ke Tsietsi eo ha a boela a dula pela mosadimoholo. 'O dulelletse ho nkomanya ka mono!'

'Butle ngwanaka,' ho kgotsa mosadimoholo a se a tonetse Tsietsi mahlo. 'Ha o re Mmadibakiso o bolela mang? Na o bolela yena Mmao? Tlhomphe o e siile kae hona kajeno Tsietsi?'

'Nkgono, nna ke se ke belaetse haholo,' ke Tsietsi eo a se a befile. 'Ekare Mmamosolomane e le mme, yaba ke tshwarwa ka tshwaro ena eo ke tshwerweng ka yona? Le kgale! Ha ke kgolwe!'

Mosadimoholo a opa diatla, a sisinya hlooho, yaba o boela a ntse a itsubela kwae ya hae. A tadima Tsietsi ka mahlong, a kgutsa motsotswana.

'O itse o a kula kajeno,' ke Tsietsi eo. 'Le moruti Moshebi o teng, o tlo mo rapella. Ke ne ke lakaditse ho botsa ntate moruti dipotso di se kae, empa Mmadibakiso o ntelekile a re ke se ke ka nna ka kgathatsa moruti. Ke a bona o lakatsa ho rapellwa a le mong. O meharo ka thapelo empa le hlola le re thapelo ke ya bohle.'

- 8.1 Bolela lebitso la Tsietsi leo a neng a le rehwe ke batswadi ba hae ba sebele pele a tla rehwa lena la Tsietsi. (1)
- 8.2 Batswadi ba Tsietsi ba sebele e ne e le bomang? (2)
- 8.3 Ho ya ka ditaba tse hlahiswang tlhkelong ya buka ee, o ka re ke hobaneng ha Tsietsi a ile a rehwa lebitso lee la Tsietsi? (2)
- 8.4 8.4.1 Bana babo Tsietsi ba neng ba hlokahale kotsing ya koloi ba ne ba le bakae ka palo? (1)
- 8.4.2 Tsietsi yena e ne e le lesea la nako e kae ha kotsi ee e etsahala? (1)

- 8.5 Ke eng se ileng sa belaetsa Tsietsi hore Kotsi le Mmamasolomane ha se batswadi ba hae ba sebele? Fana ka lebaka le le leng. (2)
- 8.6 Hlalosa ka bokgutshwane feela maemo a lebisitseng hore Tsietsi a iphumane e le 'ngwana' wa Mmamasolomane. (2)
- 8.7 Hlalosa ka bokgutshwane feela kamoo sehlooho sa buka ena, 'Botsang Lebitla' se amanang le ditaba tsa buka kateng. Fana ka ntlha e le nngwe feela. (2)
- 8.8 Bolela hore lebitla la batswadi ba Tsietsi le bana babo le ne le le hokae. (1)
- 8.9 Ho ya ka ditaba tsa padi ee, 'batswadi' baa ba batjha ba Tsietsi ba ne ba mo siya le mang motsheare ha ba ile mosebetsing? Kgetha karabo e nepahetseng ho tsena:
- A Mmamasolomane
B Mmadibakiso
C Mmantsoteng
D Mmapulane (2)
- 8.10 Nkgono enwa ya neng a sala le Tsietsi motsheare ha 'batswadi ba hae' ba ile mosebetsing, o ne a sa batle hohang ho bolella Tsietsi seo e leng nnete mabapi le batswadi ba hae ba sebele, le hoja a ne a tseba. Ebe sepheo sa mongodi ka ketso ee ya nkgono enwa ke sefe? (2)
- 8.11 Ho ya ka ditaba tsa pale ee, Mmamasolomane o hlahiswa e le mophetwa wa semelo se jwang? (2)
- 8.12 Ka mehla batho bao Tsietsi a neng a ba botsa taba ya ho re yena Tsietsi ke ngwana mang, ba ne ba sa mo bolelle nnete. Tsietsi o ne a bona hore ha ba bue nnete. Hlalosa hakgutshwane kamoo ketso ena ya batho bana e rotetsang kgohlano kateng maikutlong a Tsietsi. (2)
- 8.13 Ho bonahala Tsietsi a rarolla mathata a hae ka ho lwantsha le ho bolaya batho ba neng ba bonahala ba le tseleng ya hae. Ho ya ka wena na o bona tsela ee eo Tsietsi a neng a e sebedisa ya ho rarolla mathata e nepahetse? Hlalosa karabo ya hao. (3)

[25]**KAPA**

POTSO YA 9: DIEPOLLO – Tsepo Seema

Baphetwa ke batho bao mooko wa pale o thehilweng hodima bona; ke bona sesosa sa diketso le diketsahalo tse ntshetsang pale pele. A ke o ngole moqoqo, mme o qaqise kamoo mongodi a sebedisang *thehello* le *diketso* tsa Diepollo le Dikenkeng ho bopa le ho ntshetsa pele kgohlano pading ena. Moqoqo wa hao o be bolelele ba mantswe a ka bang 400 – 450.

[25]**KAPA****POTSO YA 10: DIEPOLLO – Tsepo Seema**

Bala qotso ena e latelang ka tlhoko, e be o araba dipotso tse theilweng hodima buka yohle.

'Ka wona motsotso eitse ke sa ile le motouto, titjhere Mahanke a fihla. A fihla a le sehlahlo se mpelaetsang. Ha a ka a dula le ho dula, o fihlile a ntshunya lengolo leo eitseng ha ke qeta ho le bala ke ileng ka mo sala morao. Ke ne ke batla ho fumana ditaba hantle ho yena, ke kene koloing e yang ka sekolong sa temo. Ke mo setse morao ho ya ka sekolong ka yona nako eo. Wena o ne o tla etsang? Ha ke bolella Mahanke ka mapolesa a neng a batla Zeblon Ramokgopa, o ne a sa makala le ho makala.'

- 10.1 Bolela lebitso la nnete la titjhere Mahanke. (1)
- 10.2 Mophetwa ya buang ditaba tse qotsong ee ke mang? (1)
- 10.3 Mophetwa wa karabo ya 10.2 o amana jwang le titjhere Mahanke? (1)
- 10.4 Mophetwa enwa eo o mmoletseng potsong ya 10.2 o ne a sebetsa mosebetsi ofe ho ya ka thupello ya hae? (1)
- 10.5 Diepollo ha a tla baleha Lekokwaneng o ne a tliho nyadiswa mang? (1)
- 10.6 Hlalosa hore ke ka lebaka la eng ha Mahanke a sa makale ha a bolellwa hore mapolesa a ne a le teng a batla Zeblon Ramokgopa. (2)
- 10.7 Ako akaretse ka bokgutshwanyane ditaba tse neng di fuperwe ke lengolo le tlisitsweng ke titjhere Mahanke. (2)
- 10.8 Pading ena ho na le moo maele a Basotho a reng, 'kgalapa di a buseletsana' a ileng a nnetefala ka lebaka la ketso e kileng ya etswa ke Diepollo ho Mmamolete. A ke o phete ka mantswe a hao seo Diepollo a ileng a se etsa ho nnetefatsa maele ana. (2)
- 10.9 Moemaneng e ne e le sebaka se kgutsitseng mme eka Diepollo o ne a se a fumane kgotso ha a ntse a dula moo. Hlalosa sepheo sa mongodi sa ho mo tlosa Moemaneng ka ho bolawa ha Kotsuwopo. (2)

- 10.10 Ho ya ka ditaba tsa padi ena, o ka re nako eo diketsahalo tseno di etsahalang ka yona ke efe? Hlalosa karabo ya hao. (2)
- 10.11 10.11.1 Le ha rangwane Leemisa a shebahala e le motho wa nnete, ha a ka a bolella Diepollo hore o ne a batla ho kenela mmae. Ketso ee ya Leemisa, ho ya ka wena, e mo hlahisa e le mophetwa wa semelo se jwang? (2)
- 10.11.2 Hlalosa ho re ketso ee ya Leemisa ya ho batla ho kenela Mmadiepollo e ne e thunthetsa jwang ditokelo tsa botho nakong eo? (2)
- 10.12 Ha Diepollo a ne a sebetsa e le mooki Marquard, o ne a sa lokela ho ama kapa ho thusa bakudi ba Makgowa. Hlalosa seo mongodi a lehang hore utullela sona ka maemo a dipolotiki a nako eo. (2)
- 10.13 Bolela lebaka le ileng la etsa hore titjhere Mahanke a patele moratuwa wa hae lebitso la hae la nnete. (2)
- 10.14 Diepollo o ne a dula ha monate le nkgono Motsokapere ho fihlela mohla letsatsi lela la '*Sebonwang se bonwa ke bohle*'. Sebonwang seo eka e ne e le yena nkgono Motsokapere, mme Diepollo o ile a rera ho thoba moo. Ha e ne e le wena o ne o tla etsa jwang ha o elellwa hore motho eo o dulang le yena ke moloï? (2)

[25]

KAPA**POTSO YA 11: MME – NP Maake**

Sesotho se re hangata motho o ye a atise ho latela moelelo wa lebitso la hae ka diketso – 'Bitso lebe ke seromo'. Ake o ngole moqoqo, mme o hlalose kamoo mongodi a atlehileng ho sebedisa *thehello* le *diketso* tsa Mmateboho le Mme kateng ho ntshetsa pale pele pading ena. Moqoqo wa hao o be bolelele ba mantswe a ka bang 400 – 450.

[25]

KAPA

POTSO YA 12: MME – NP Maake

Bala qotso ena e latelang ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang, tse thehilweng hodima buka yohle.

A utlwa lentswe le se le re: 'Ao, o ka ipatela nna mmanyee,' motho a bua a mo tadimile. Ha a utlwa hore ke lentswe la mosadi, ho tshoha ha batla ho kokobela, a ba a phahama moo a neng a re o ipata teng. 'O hlahlathela hara masiu tjena o ya kae, mosadi?' ho botsa motho enwa, a mo tadimile ka mahlong. Ha a re o a mo sheba, a utlwa a sehwa ke letswalo leo a sa le tsebeng, le kang le tsamaya le mohatsela o mathang mading, o hlasimollang mmele ha bohloko.

'Ke ya ka mona ka Evaton,' ke Dikeledi eo.

'O ilo etsang hara mafifi e le rona ba a tsebang?' ho botsa mosadi enwa ka lentswe le bonolo, empa le batang seka lehlwa. E re ha a le utlwa Dikeledi a utlwe mohatsela o mo matha mmeleng, a be a lakatse eka mosadi enwa a ka be a sa bue.

'Mona ho robala bana ba ka,' ho realo ntswe lane le batang. 'Ha jwale ha ba yo, ba ilo bapala.' Ka moo Dikeledi a neng a tshohile ka teng, ha a ka a makalla le hore ke bana ba jwang ba bapalang hara mpa ya bosiu. A hohobela diphate, a sa hlobole le diaparo tsa hae, tse neng di kganathetse diretse ka baka la pula e neng e ena motsheare, e kolobisitse jwang, tsela e le diretse. Hang ha a beha hlooho hodima mosamo o mosweu, a re thue! le boroko. A robala bo se nang ditoro. A phaphama hoseng mafube a sa hlaha, le teng a phaphamiswa ke serame, empa boroko bona bo ne bo sa le bongata.

- 12.1 Dikeledi o ne a balehelang lapeng habo ha a tla lelera le masiu tjee? (1)
- 12.2 Dikeledi o ne a tsejwa ka lebitso lefe ha a se a le lenyalong? (1)
- 12.3 Dikeledi o ile a robala ha mosadi e mong bosiu boo. Ha a phaphama hoseng, o iphumane a le sebakeng sefe? (1)
- 12.4 Tlhekelong ke moo mongodi a re tsebisang baphetwa le kamano ya bona. Bolela baphetwa ba babedi ba ka sehloohong bao mongodi a re tsebisang bona tlhekelong ya sengolwa sena. (2)
- 12.5 Akaretsa ditaba tse amanang le pherekano e ileng ya eba teng ho Dikeledi nakong eo a neng a botswa hore ebe o tseba batho ba tlileng ho tla mo kopa. (2)
- 12.6 Ako hlalose semelo sa Diseko ho ya ka wena, o ipapisitse le diketsahalo tsena tse pedi tse ikgethileng tseo a ileng a di etsa:
- Nakong eo Diseko a tebelang Mme ha a kulela lefu.
  - Nakong eo Bafokeng ba kenyeditseng Mmateboho nyewe. (4)
- 12.7 Nakong eo Dikeledi a neng a lokela ho nyalana ke Thollo o ile a ferekana maikutlong. Ebe mongodi o re hlahisetsa kgohlano ya mofuta ofe ka ketsahalo ee? (2)

- 12.8 Ha Bafokeng ba ntse ba halefile mabapi le hore Mme a patelwe lapeng la mora wa bona, rangwane wa Thollo o ile a batla ho hlakisetswa ntlhanyana e nngwe e itseng e mabapi le lenyalo la Thollo. Hlalosa hakgutshwanyane hore ke taba efe eo rangwane a neng a batla hore e hlakiswe. (2)
- 12.9 Mohla Mme a hlokahetseng Thollo o ne a sa tsebe letho ka lefu le hlahileng lapeng ha hae. Ho ya ka ditaba tsa padi ee, ke eng e ileng ya sitisa Thollo ho fumana tlhalosetso ya hore mosadi enwa ya tlo patelwa ha hae ke mang? (2)
- 12.10 Leha Mmateboho a ne a sa tsebe Mme, o ile a mo amohele ka matsoho a mofuthu mohla a neng a fihla lapeng la hae kgetlo la pele. Ebe ketso ee ya Mmateboho e re utullela eng mabapi le botho ba hae? (2)
- 12.11 Banna ba neng ba dula le Thollo komponeng ba ne ba bitswa dikwata. Ebe tshebediso ya lebitso le 'dikwata' le bolelang ho ya ka ditaba tsa padi ena? (1)
- 12.12 Lefu la Mme e bile ketsahalo e kgolohadi sengolweng sena. Ho ya ka dintlha tsa moralo tsa mofuta oo wa sengolwa, o ka re ketsahalo ee ya lefu la Mme e ka hlaloswa e le ... Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang:
- A tthekele
B sehlohlolo
C tharahano
D phethelo (1)
- 12.13 Leha Thollo Mofokeng a shebahala e le ntate ya nang le boikarabelo lapeng la hae, ho na le diketsahalo tse mmalwa tseo a di entseng, tse bontshang hore o ne a hloka botshepehi. Nehelana ka ketsahalo e le nngwe feela ho totobatsa sena. (2)
- 12.14 Ka mora lefu la Mme, Diseko o ile a sibolla sephiri sa Mme seo a neng a se patile sa ho re Thollo ke monnae. Le yena Diseko o ile a rera ho boloka sephiri sena. Ha o ne o le Diseko, ebe o ne o tla etsa jwang ha o qeta ho sibolla kidibitlahadi e kaana ya taba? (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**KAPA****KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA**

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Haeba o ile wa kgetha ho araba mofuta wa potso e telele (ya moqoqo) KAROLONG YA B, jwale o tlameha ho araba mofuta wa **dipotso tse kgutshwane** KAROLONG YA C. Athe haeba ha o a ka wa etsa jwalo, o arabile mofuta wa **dipotso tse kgutshwane** KAROLONG YA B, jwale o tlameha ho araba mofuta wa **potso e telele** (ya moqoqo) KAROLONG YA C. Sena se bolela hore qetellong ya ditaba o tlameha hore o be o arabile potso e le NNGWE ya **mofuta wa potso e telele** (ya moqoqo) le potso e le NNGWE ya **mofuta wa dipotso tse kgutshwane** KAROLONG YA B le KAROLONG YA C.

POTSO YA 13: SEYALEMOYA – RH Moeketsi**Ha se boya ba ntja**

Tlhekelong ke moo mongodi a re tsebisang dibapadi, kamano ya tsona, maemo a ditaba, tikoloho le nako mmoho le kgohlano. Ngola moqoqo, mme o bontshe kamoo mongodi wa tshwantshiso ena a atlehileng kateng ho ipapisa ka tlhahiso ya **maemo a ditaba, tikoloho le nako**, le **kgohlano** e lebisang **tharahanong le sehlohlolong** sa tshwantshiso. Moqoqo wa hao o be bolelele ba mantswe a ka bang 400 – 450.

[25]**KAPA****POTSO YA 14: SEYALEMOYA – RH Moeketsi**

Bala qotso ena e latelang ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa terama kaofela.

O mo feleheditse

Paseka:	Jwale ... Jwale kajeno o sitiswa ke eng ho qhebollela mathata a hao ho nna? Mme, bona o mmeleng, mme ha ke rate ha o itshwara ka tsela ena hobane o ka ipakela mathata a sa hlokeheng.
Mmalerato:	Paseka, ho ba mmeleng ha ka ke hona ho sa ntjeseng ditheohelang. Haholo jwalo ka ha e le mona dinako di se di atametse tjena.
Paseka:	Jwang athe o lokela ho thaba ha e le mona masapo a se a tla arohana.
Mmalerato:	Ke sa pheta. Ke boetse ke sa tjho hle. Paseka o buiswa ke ho se tsebe.
Paseka:	Mmalerato ... Mmalerato ... Ke eng sena se sekana seo ke sa se tsebeng?
Mmalerato:	Ntate, mmele wa motho e mong ke tjhaba se hole. Ke ka hoo ke reng o ke ke wa utlwisisa.
Paseka:	Ntlhalosetse ke utlwe, ntlhalosetse ka sena se o jang hle ke tsebe ho arolelana bohloko boo le wena.

- 14.1 14.1.1 Dibapadi tse pedi tsee tse hlahellang qotsong di amana jwang? (1)
- 14.1.2 Ke lekgetlo la bokae Mmalerato a ima, ho ya ka ditaba tsa tshwantshiso ee? (1)
- 14.2 14.2.1 Mmalerato o tshwenyehile maikutlong. Hlalosa sesosa sa kgohlano ena ya maikutlo eo re e bonang ho Mmalerato. (2)
- 14.2.2 Hlalosa kamoo kgohlano ena e maikutlong a Mmalerato e qhaphaletsang Paseka kateng. (2)
- 14.2.3 Se tshwenyang Mmalerato moyeng, ha se seo re bonang se tshwenya Paseka maikutlong. Hlalosa se hlileng se tshwenyang Paseka maikutlong. (2)
- 14.3 Ako phete hakgutshwanyane seo Paseka a neng a tatetse ho ya se etsa kerekeng ha a tla siya Mmalerato a le mong ka tlong. (2)

- 14.4 14.4.1 Ha Mmalerato a se a le mahlabeng o ile a iswa sepetelele. Ke mang ya ileng a mo thusa ho mo isa sepetelele? (1)
- 14.4.2 Mmalerato o kile a ba le bana ba bakae? (1)
- 14.5 Mmalerato o ile a atleha ho itshihlolla. Ho ile ha etsahala eng ka Mmalerato ka mora hore a itshihlolle? (1)
- 14.6 Hlalosa kgohlano ya maikutlo eo re e bonang maikutlong a Materone ha a ne a lokela ho tsebisa Paseka ditaba tsa Mmalerato ka mora hore a itshihlolle. (2)
- 14.7 Materone o ile a ka a bua a le mong pele a tla ya tsebisa Paseka ka tse hlahetseng mohatsae. Ebe boipuiso boo ba Materone bo re senolela eng re le babadi mabapi le boemo ba bophelo ba mohatsa Paseka? (2)
- 14.8 Ho ya ka wena, kamano ke efe dipakeng tsa sehlooho sa tshwantshiso ena le ditaba tsa yona? (2)
- 14.9 Ebe, ho ya ka wena, ke ketsahalo efe tshwantshisong ee e re fihlisang sehlohlolong sa ditaba? E hlalose. (3)
- 14.10 Ka bokgutshwanyane hlalosa se ileng sa tlisa thabo le tsharelo maikutlong a Paseka ka mora ho buisana le Materone. (3)

[25]

KAPA

POTSO YA 15: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki

Tlhekelong ke moo mongodi a re *tsebisang dibapadi, kamano ya tsona, maemo a ditaba, tikoloho le nako* mmoho le **kgohlano**. Ngola moqoqo, mme o bontshe kamoo mongodi wa tshwantshiso ena a atlehileng kateng ho ipapisa ka tlhahiso ya **maemo a ditaba, tikoloho le nako**, le **kgohlano** e lebisang **tharahanong le sehlohlolong** sa tshwantshiso. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a ka bang 400 – 450.

[25]

KAPA

POTSO YA 16: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki

Bala ditaba tsena tsa Molefi o nto araba dipotso tse di latelang, le tse amanang le tshwantshiso/terama yohle.

Molefi: (O bua a le mong) Bosiu bo fetileng e ne e se bo monate. Ke letse ke hlobaela ebile ke lora ditoro tse mpe. Ke hobaneng ha nstatemoholo Mapetla a ile a mpuela dipuo tse seng monate, tse bileng di makatsa? Ke hobaneng ha ditorong tsa ka ke ile ka mo lora hararo, le hona a ntshwenyeditse sefahleho? Ke hobaneng monnamoholo Mapetla a ka bua jwalo ka nna, empa a tseba lelapa lesa ka botlalo, a bile a le etela mehla ena? Kwana ke haeba nstatemoholo Mapetla a ka ntsekisa eng? Banna! E re ke se ke ka ipherekanya ka ditoro tsa ditoro. Ke a kgalwa tse entsweng maobane, di entswe ka tlasa tshusumetso ya tahi. Ke eng hoo? Oo ekaka ho na le motho ya kokotang. Kena!

- 16.1 Qotsong e ka hodimo Molefi o hlahella a bua a le mong mme sena se bitswa boipuiso (tshenolo ya maikutlo). Bohlokwa ba boipuiso bona ba Molefi ke bofe qotsong ee? (2)
- 16.2 Lebitso la mme wa Molefi ke mang? (1)
- 16.3 Bolela lebitso la motswalle wa Molefi eo e neng e le moeletsisi wa hae e moholo. (1)
- 16.4 Hana Molefi o ne a sebetsa mosebetsi ofe? (1)
- 16.5 Hlalosa lebaka le ileng le etsa hore Molefi a hlale Jwalane. (1)
- 16.6 Disebo o ne a sa tshehetse Molefi maikemisetsong a hae a ho kwenehela Montsheng. Lebaka la Montsheng la ho se dumellane le Molefi ke lefe? Bolela le le leng. (2)
- 16.7 Akaretsa ka mantswe a hao mantswe ao Mapetla a ileng a a bua, a ba a ikana ka ona hore ha e le bophelo ba Molefi ha bo no atleha le ka mohla. (2)
- 16.8 Hara metswalle ya Molefi ho na le e mmedi eo e leng bomaloma-a-fodisa. Ho ya ka manollo ya dingolwa, baphetwa ba jwalo re ba bitsa ...
- Kgetha karabo e nepahetseng ho tsena tse latelang ho tlatsa sekgeo sena:
- A balwantshi
B balwantshuwa
C bahlohleletsisi
D ha ho karabo e nepahetseng (1)
- 16.9 Ho na le mahlakore a mabedi a hohlanang lelapeng la ha Pitso. Ako hlalose ntlhakemo ya lehlakore ka leng (2)
- 16.10 Bapisa baphetwa bana ba babedi e leng Jwalane le Montsheng o bontshe semelo/botho ba bona mme o fane ka dintlha tse pedi bakeng sa mophetwa ka mong. (4)
- 16.11 Hlalosa sebaka seo Morongwe a hlahang ho sona ka ntlha e le nngwe feela. (2)
- 16.12 Pheletso ya Montsheng e bile efe ka mora hoba Molefi a mo kwenehele? (2)
- 16.13 Hlalosa hakgutshwanyane feela ketsahalo e re fihlisang sehlohlolong sa tshwantshiso ena. (2)
- 16.14 Mookotaba wa tshwantshiso ee ke ofe? (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80